

ფოლკლორული მოტივები ვახუშტი
ბაგრატიონის ნაშრომში „აღწერა
სამეფოსა საქართველოსა“

FOLKLORE MOTIFS IN VAKHUSHTI BAGRATIONI'S
WORK "DESCRIPTION OF THE KINGDOM
OF GEORGIA"

ხვთისო მამისიმედიშვილი

Khvtiso Mamisimedishvili

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: ვახუშტი ბაგრატიონი, ქართული
ფოლკლორისტიკა, ლეგენდები, ხალხური
ეტიმოლოგია

Keywords: Vakhushti Bagrationi, Georgian folklore, legends,
folk etymology

ქართული კულტურისა და მეცნიერების წინაშე თავისი ფასდაუდებელი მნიშვნელობით ერთ-ერთი გამორჩეული ნაშრომია ვახუშტი ბაგრატიონის წიგნი „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“, რომელიც ქართული ჰუმანიტარული თუ საბუნებისმეტყველო მეცნიერების მრავალი დარგისთვის უაღრესად მდიდარ და მნიშვნელოვან მასალას შეიცავს. იგი წარმოადგენს ძვირფას წყაროს როგორც საქართველოს, ისე ჩრდილოეთ კავკასიის ხალხების ისტორიის, ეთნოგრაფიისა და გეოგრაფიის შესასწავლად.

ცხადია, რომ „აღწერა სამეფო საქართველოსა“ ვახუშტიმ დაწერა წინასწარშერჩეული გეგმითა და მეთოდოლოგიით. ის ხელმძღვანელობს შუა საუკუნეების ისტორიოგრაფიაში დამკვიდრებული მეთოდით და ნაშრომში იყენებს როგორც ისტორიულ წყაროებს, ისე ინფორმაცორთა ცნობებს კონკრეტული კუთხის ტოპონიმების, ციხე-ქალაქების, ხალხური ყოფის, სიძველეების, რელიგიური სინამდვილისა და მოსახლეობის სამეურნეო საქმიანობის გადმოსაცემად. ნაშრომში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ისტორიული შინაარსის ლეგენდებს, ქრისტიანულ სასწაულებს, ხალხურ ეტიმოლოგიას. საქართველოს თითოეული კუთხის მცხოვრებთა აღწერას საფუძვლად უდევს წიგნის ავტორის ღრმა ცოდნა და განსწავლულობა, ერუდიცია და დაკვირვების ხანგრძლივი პრაქტიკა.

ვახუშტი ბაგრატიონის „აღწერა სამეფო საქართველოსა“, როგორც ენციკლოპედიური ხასიათის ნაშრომი, უაღრესად საინტერესოა ასევე ფოლკლორისტიკის თვალსაზრისით. ავტორისეული თხრობა ხშირად ზეპირ გადმოცემებს ემყარება. წიგნში ის იყენებს ფოლკლორული ჟანრების ამსახველ ტერმინოლოგიას და ხალხური ტექსტების მოქმელ-შემსრულებელთა სახელწოდებებს.

ვახუშტის ნაშრომში საქართველოს წმინდა ადგილებთან, სალოცავებსა და მეფეთა მოღვაწეობასთან დაკავშირებულ ამბებს აშკარად ეტყობათ ზეპირსიტყვიერების გავლენის კვა-

ლი, ზოგიერთი ეპიზოდი კი უშუალოდ ფოლკლორული ტრადიციით საზრდოობს.

ავტორის ცნობებს რომ ხშირად ხალხური ტრადიცია უდევთ საფუძვლად, დაადასტურა მოგვიანო პერიოდში გამოვლენილმა და ჩაწერილმა ზეპირსიტყვიერმა მასალამაც. აქედან გამომდინარე, უნდა ვიფიქროთ, ვახუშტი ბაგრატიონი საკმაოდ განსწავლული ყოფილა ზეპირსიტყვიერებაში და ის კარგად იცნობდა ქართველი ხალხის ფოლკლორულ შემოქმედებას.

ვახუშტი თავის ნაშრომში გვანჯდის ცნობებს ყველა იმ კუთხის შესახებ, რომლებიც ისტორიულად საქართველოს ერთიანი ფეოდალური მონარქიის შემადგენლობაში შედიოდა. შესაბამისად, ვახუშტი „აღწერაში“ მოგვითხრობს აფხაზების, ჩერქეზების, ოსების, ლილველების, ქისტების, დიდოელების, წეს-ჩვეულებების, ხალხური შემოქმედების ცალკეული ელემენტისა და რელიგიური რწმენის შესახებ.

გეოგრაფიული სახელების ახსნა-განმარტებისას ვახუშტი ხშირად მიმართავს ხალხური ეტიმოლოგიის მონაცემებს. აქედან გამომდინარე, კონკრეტულ გეოგრაფიულ ადგილებთან დაკავშირებით ნაშრომში ვხვდებით ტოპონიმურ გადმოცემებს. ვახუშტის „აღწერაში“ მოჰყავს ხალხური ლექსებისა და სიმღერების ფრაგმენტები. ის იყენებს ხატოვან სიტყვა-თქმებსა და ანდაზებს, მათ შორის ისეთ ანდაზებსაც, რომლებმაც ჩვენამდე ზეპირი სახით ვეღარ მოაღწია.

ვახუშტი ბაგრატიონის ნაშრომში დადასტურებულ ფოლკლორულ მოტივებსა და სიუჟეტებს ფოლკლორისტიკის ისტორიისთვის აქვს უაღრესად მაღალი მეცნიერული ღირებულება, რადგან ქართული ზეპირსიტყვიერების ნიმუშების სისტემური ჩაწერა დაიწყო მხოლოდ XIX საუკუნის II ნახევრიდან. ამდენად, ვახუშტი ბაგრატიონის „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე ძველ წყაროს ქართული ფოლკლორული შემოქმედების შესასწავლად.

ლიტერატურა:

ახვლედიანი, გ. (1990). „ქართლის ცხოვრების“ ფოლკლორული წყაროები, თბილისი: „საქართველო“.

ბაგრატიონი, ვ. (1973). აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ტ. IV, ს. ყაუხჩიშვილის რედაქციით, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.

ჯაგოდნიშვილი, თ. (2004). ქართული ფოლკლორისტიკის ისტორია, თბილისი: „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“.

Vakhushti Bagrationi's book "Description of the Kingdom of Georgia" is one of the most outstanding works in the field of Georgian culture and science, which contains extremely rich and important material for many fields of Georgian humanities and natural sciences. It is a valuable source for studying the history, ethnography and geography of both the peoples of Georgia and the North Caucasus.

It is clear that Vakhushti Bagrationi wrote the "Description of the Kingdom of Georgia" with a pre-selected plan and methodology. He is guided by the method established in medieval historiography and uses both historical sources and informants in conveying toponyms, fortress-towns, folklore, antiquities, religious shrines, and the agricultural activities of the population. An important place in the work is occupied by legends of historical content, Christian miracles, folk etymology. The description of the inhabitants of each corner of Georgia is based on the deep knowledge and learning of the author of the book, his erudition and long practice of observation.

Vakhushti Bagrationi's "Description of the Kingdom of Georgia", as an encyclopedic work, is very interesting also from the point of view of folklore. Authorial narratives are often based on oral tradition. In the book he uses the terminology of folk genres and the names of the speakers and performers of folk texts.

In Vakhushti Bagrationi's work, the stories related to the holy places of Georgia, shrines and the work of kings are clearly traces of the influence of oral tradition, and some episodes are directly nurtured by the folk tradition.

The fact that the author's information is often based on folk tradition was also confirmed by the oral material revealed and recorded in a later period. Therefore, we must think that Vakhushti Bagrationi was quite educated in oral tradition and he was well acquainted with the folklore of the Georgian people.

In his work Vakhushti Bagrationi provides information about all the corners that were historically part of the united feudal monarchy of Georgia. Accordingly, Vakhushti in the "Description" tells about the customs of Abkhazians, Circassians, Ossetians, Ghilghvalians, Kists, Didoelians, certain elements of folklore and religious beliefs.

When explaining geographical names, Vakhushti Bagrationi often refers to the data of folk etymology. Therefore, we find toponymic references in the paper regarding specific geographical places. Vakhushti in his "Description" quotes fragments of folk poems and songs. He uses figurative words and proverbs, including proverbs that could not have reached us orally.

The folklore motifs and stories confirmed in the work of Vakhushti Bagrationi have a very high scientific value for the history of folklore, because the systematic recording of Georgian oral samples began only in the second half of the XIX century. Thus, Vakhushti Bagrationi's "Description of the Kingdom of Georgia" is one of the oldest sources for the study of Georgian folklore.

References:

Akhvlediani, G. (1990). "Kartlis Tskhovrebi" folkloruli ckaroebi. [Folklore sources of "Kartlis Tskhovreba"]. Tbilisi: "Sakartvelo"

Bagrationi, (V). (1973). Agtsera samefosa sakartvelosa, Kartlis Tskhovreba, Tomi IV, [Description of the Kingdom of Georgia, Kartlis Tskhovreba (History of Georgia), Volume IV, Edited by S. Kaukhchishvili]. Tbilisi: "Sabtsota Sakartvelo"

Jagodnishvili, T. (2004). Kartuli folkloristikis istoria. [History of Georgian Folkloristik]. Tbilisi: "Tbilisi State University Publishing House"